

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนในการแต่งงานข้าม วัฒนธรรมระหว่างหญิงไทยกับชายญี่ปุ่น

Transnational Cultural Reproduction in Cross-cultural Marriage of Thai Women and Japanese Men

เย็นจิตร ถิ่นขาม (Yenjit Thinkham)* ดร.มณีมัย ทองอยู่ (Dr.Maniemai Thongyou)**

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอในประเด็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนของกลุ่มแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลการศึกษาบางส่วนของการวิจัยเรื่องการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของหญิงไทยกับชายญี่ปุ่น โดยกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา คือ 1) ผู้หญิงไทยที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมกับผู้ชายญี่ปุ่น รวมทั้งหมด 20 กรณีศึกษา และ 2) ครอบครัวของหญิงไทยที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรม รวมทั้งหมด 16 กรณีศึกษา พื้นที่ในการศึกษา คือ ประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น อุตรธานี มหาสารคาม บุรีรัมย์ และประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ เมืองโกเบ (Kobe City) จังหวัดเฮียวโงะ (Hyogo province), เมืองซากุ (Saku City) จังหวัดนากาโนะ (Nagano province) และเมืองเกียวโต (Kyoto City) จังหวัดเกียวโต (Kyoto province) ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาประกอบด้วยการวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษา พบว่า ผู้หญิงไทยที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมมีการสร้างหรือผลิตซ้ำวัฒนธรรมไทยในประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ การทำอาหารไทยหรืออาหารอีสาน การไปทำบุญที่วัดไทยในประเทศญี่ปุ่น การนัดพบปะสังสรรค์ในงานเทศกาลหรือประเพณีไทยต่างๆ การไปใช้บริการในร้านอาหาร หรือร้านนวดของไทย การอุปโภคหรือบริโภคสินค้าที่ผลิตจากประเทศไทย การรับสื่อต่างๆ ที่เป็นภาษาไทย และการส่งเงินให้ครอบครัวเดิมที่ประเทศไทย แม้จะมีความแตกต่างด้านทางวัฒนธรรมความเชื่อ ค่านิยม และศาสนา แต่คู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมก็ได้ผสมผสานวัฒนธรรมทั้งวัฒนธรรมรูปธรรมและนามธรรม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีปัญหา

ABSTRACT

The objective of this article focuses on transnational cultural reproduction in Cross-cultural Marriage. That presents findings regarding cross-cultural marriages of Thai women with Japanese Men. Key informants were 1) 20 Thai women who are married to Japanese men and 2) 16 Thai women's families. Research areas were located in the Northeast of Thailand, namely Khon Kaen, Udon Thani, Maha Sarakham and Buri Ram Provinces; and located in Japan namely Kobe city in Hyogo province, Saku city in Nagano province and Kyoto city in Kyoto province. Qualitative research methods were used to collect and analyze the data. The researcher found that Thai women reproduced Thai culture in Japanese society in their

* มหบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** อาจารย์ ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

daily lives in various way, including Thai and northeastern Thai food cooking, making merit at Thai temple, participating in traditional ceremonies and events, dining at Thai organizing and restaurant, getting Thai massage services, consuming Thai product and Thai media and return money and matter to their family of Orientation in Thailand. Despite original difference in belief, value and religion, cross-cultural couples have acculturated Thai and Japanese material and non- material culture to find harmony in their married lives.

คำสำคัญ : การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดน การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม การผสมผสานทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดน

Key Words : Transnational cultural reproduction, Cross-cultural marriage, Transnational of acculturation

บทนำ

การกลมกลืนทางวัฒนธรรม (assimilation) คือกระบวนการสอดแทรกระหว่างกัน (interpenetration) และการเชื่อมตัวเข้าหากัน (fusion) ซึ่งทำให้บุคคลและกลุ่มชนได้มีการแสวงหาความทรงจำ (memories) ความเข้าใจ (sentiments) และทัศนคติของบุคคลและกลุ่มชนอื่น และด้วยการมีส่วนร่วมในประสบการณ์และประวัติศาสตร์อันเดียวกันได้นำบุคคลและกลุ่มชนเหล่านั้น ไปสู่สภาพชีวิตวัฒนธรรมร่วมกัน (a common cultural life) (Gordon, 1964: อ้างในสนธิ, 2542)

การผสมผสานทางวัฒนธรรม¹ (acculturation) คือ การรับเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาปฏิบัติและกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา การผสมผสานทางวัฒนธรรมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ เมื่อสังคมหนึ่งถูกรุกรานและฝ่ายหนึ่งชนะ พวกที่ชนะจะพยายามบังคับให้พวกที่แพ้ปฏิบัติตามวิถีของตน การผสมผสานทางวัฒนธรรมอาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาทำการติดต่อกันโดยตรงอย่างต่อเนื่อง และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นตามมาในแบบแผนวัฒนธรรมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย

แนวคิดนี้มีความสัมพันธ์กับการกลมกลืน

ทางวัฒนธรรม คือ นักสังคมวิทยาบางท่าน จัดการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการกลมกลืนทางวัฒนธรรม (สมศักดิ์, 2528) สุพัตรา (2541) ให้ความหมายของการผสมผสานทางวัฒนธรรมว่า เป็นวิธีการรับเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาปฏิบัติ พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532) ได้บัญญัติความหมายไว้ว่า หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เนื่องจากกลุ่มบุคคลต่างวัฒนธรรมกัน มีการติดต่อโดยตรงต่อเนื่องกัน ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบอย่างวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม อย่างไรก็ตามแต่ละกลุ่มก็ยังคงดำรงชีวิตตามแบบอย่างวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของตนอยู่ ไม่ได้ถูกทำให้ผสมกลมกลืนกันเข้าไปในอีกกลุ่มหนึ่งที่เดียว (ศิริรัตน์, 2549) มิวตัน เอ็ม กอร์ดอน (Gordon, 1964 อ้างใน สมศักดิ์, 2528) ได้สร้างตัวแปรต่างๆ ตามขั้นตอนเกี่ยวกับกระบวนการกลมกลืนทางวัฒนธรรม ดังนี้

¹ ในหนังสือ Dictionary of Modern Sociology อธิบายว่า คำว่า acculturation เป็นคำที่ใช้ในทางมานุษยวิทยา ซึ่งมีความหมายเหมือนกับคำว่า assimilation ที่ใช้ในทางสังคมวิทยา (สุพัตรา, 2541:38)

ตัวแปรของความกลมกลืนทางวัฒนธรรม
(The Assimilation Variables)

กระบวนการย่อย	ประเภทหรือขั้นตอนของความกลมกลืนทางวัฒนธรรม	ศัพท์เฉพาะ
1. การเปลี่ยนแปลงแบบแผนวัฒนธรรมไปสู่วัฒนธรรมของสังคมเจ้าของถิ่น (host society)	ความกลมกลืนทางด้านวิถีการดำรงชีวิต	การผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation)
2. การได้รับการยอมรับให้เข้าเป็นสมาชิกในองค์กรหรือสถาบันในระดับท้องถิ่น	ความกลมกลืนทางโครงสร้าง (structural assimilation)	ไม่มี
3. การแต่งงานระหว่างกลุ่มอย่างแพร่หลาย	ความกลมกลืนทางการสมรส (marital assimilation)	ความกลมกลืนทางชีวภาพ (amalgamation)
4. สังคมเจ้าของถิ่นมีความรู้สึกเป็นประชากรเดียวกัน	ความกลมกลืนทางด้านเอกลักษณ์ (identification assimilation)	ไม่มี
5. การไม่มีความอคติ (absence of prejudice)	ความกลมกลืนทางด้านทัศนคติ (attitude receptional assimilation)	ไม่มี
6. การไม่มีความรังเกียจเหยียดฉันท์ (absence of discrimination)	ความกลมกลืนทางด้านการยอมรับทางพฤติกรรม (behavior receptional assimilation)	ไม่มี
7. การไม่มีความขัดแย้งเกี่ยวกับค่านิยมและอำนาจ (absence of value and power conflict)	ความกลมกลืนทางด้านพลเรือน (civic assimilation)	ไม่มี

ที่มา: สมศักดิ์, 2528

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม คือ การถ่ายทอดคุณค่า ประเพณีทางวัฒนธรรมที่มีอยู่จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง¹ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หมายความว่า กระบวนการของความต่อเนื่องของประสบการณ์ทางวัฒนธรรมที่ยังคงดำรงอยู่แม้เวลาจะล่วงไป การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมมักเป็นผลลัพธ์ของการผลิตซ้ำทางสังคมหรือเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดมุมมองหรือหลักเกณฑ์ทางสังคม (ยกตัวอย่างเช่น ชนชั้น) จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง²

การผลิตซ้ำในฐานะที่นำมาใช้กับการอธิบายวัฒนธรรม คือ กระบวนการส่งผ่านทางมุมมองหรือ

หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรมจากบุคคลหนึ่งสู่บุคคลหนึ่ง หรือจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง นั่นคือ เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของความแตกต่างของวิถีชีวิตในบุคคลหนึ่งสู่บุคคลหนึ่ง หรือจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งที่เกิดขึ้น ในประวัติศาสตร์ผู้คนอพยพจากต่างประเทศจะต้องกล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับจารีต ประเพณี วัฒนธรรมอย่างแน่นนอน เป็นระยะกว่าศตวรรษที่การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นในวิถีชีวิตอย่างแนบแน่นโดยเป็นเรื่องราวที่มองไม่เห็นพฤติกรรมการส่งผ่านมุมมองหรือหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรมของบุคคลนั้นเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการขณะที่เขาเหล่านั้นออกไปนอกพื้นที่ นั่นคือการทำงานร่วมกันระหว่างบุคคลในการส่งผ่านเรื่องเกี่ยวกับการยอมรับวัฒนธรรม จารีต คุณค่า และ ข้อมูล ที่เรียกว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคม

¹ (http://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_reproduction.2552)

² (Bilton, Tony, 1996 อ้างใน http://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_reproduction, 2552)

แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมมีการพัฒนาการศึกษาโดยนักสังคมวิทยาและนักทฤษฎีวัฒนธรรม คือ ปีแอร์ บูดีเยอ (Pierre Bourdieu) ในปี ค.ศ. 1970 ซึ่งในหนังสือ Cultural reproduction and Social reproduction ปีแอร์ บูดีเยอ ได้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าการผลิตซ้ำความเป็นชายขอบและความไม่เสมอภาคในสังคม เป็นผลมาจากการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งที่ ปีแอร์ บูดีเยอ กล่าวมาสนับสนุน คือ ความไม่เสมอภาคถูกนำกลับมาใช้อีกผ่านระบบการศึกษาและสถาบันทางสังคมอื่นๆ³

ในการศึกษาเรื่องการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของหญิงไทยกับชายญี่ปุ่นใช้แนวคิดในการศึกษาคือ แนวคิดสามสังคมข้ามพรมแดน (transnationalism) เป็นหลักซึ่ง สตีเฟน เวอร์โตเวค (Steven Vertovec, 1999 อ้างใน จีรวุฒิ, 2549) ได้จำแนกความหมายของแนวคิดสามสังคมข้ามพรมแดน (transnationalism) ไว้ 6 ความหมาย คือ 1) องค์ประกอบทางสังคม (transnationalism as social form) 2) ชนิดของจิตสำนึก (transnational as type of consciousness) 3) วิธีการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (transnationalism as a model of cultural reproduction) 4) การเคลื่อนย้ายของทุนข้ามพรมแดน (transnationalism as a movement of capital) 5) เวทีการมีส่วนร่วมทางการเมือง (transnationalism as a site for political engagement) 6) การสร้างความหมายใหม่ให้กับสถานที่หรือท้องถิ่น (transnationalism as the reconstruction of place or locality) โดยวิธีการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (transnationalism as a model of cultural reproduction) ที่ สตีเฟน เวอร์โตเวค ให้คำอธิบายไว้คือ “การศึกษาสามสังคมข้ามพรมแดน ในความหมายนี้ให้ความสำคัญกับรูปแบบทางวัฒนธรรม ศิลปะ ดนตรี ภาพยนตร์ แฟชั่น ที่สร้างหรือผลิตซ้ำโดยกลุ่มคนพลัดถิ่น และมักจะมองวัฒนธรรมในลักษณะของวัฒนธรรมลูกผสม (cultural crolization) วัฒนธรรม

พันทาง (cultural hybridity) หรือวัฒนธรรมที่ถูกแปล (translated culture)” ดังนั้นในบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะประเด็น การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (transnationalism cultural reproduction) ของผู้หญิงไทยที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมกับชายญี่ปุ่น เพราะการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมได้ทำให้วัฒนธรรมของผู้หญิงไทยที่เดิมอยู่ในพื้นที่หนึ่งได้ไปปรากฏและแสดงในพื้นที่อีกพื้นที่หนึ่งในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้กรอบในการศึกษาพยายามที่จะศึกษาความสัมพันธ์ข้าม “พรมแดนรัฐ” คือ ระหว่างรัฐไทยและญี่ปุ่น และ “พรมแดนวัฒนธรรม” คือ การกล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเป็นไทย และความเป็นญี่ปุ่น ในกระบวนการหรือวิธีการรับและถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ทั้งนี้การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมก็ยังคงมีความเกี่ยวเนื่องกับการผสมผสานทางวัฒนธรรมดังตารางตัวแปรของความกลมกลืนทางวัฒนธรรม (the assimilation variables) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) เป็นส่วนหนึ่งของความกลมกลืนทางวัฒนธรรม มีกระบวนการย่อยคือ การเปลี่ยนแปลงแบบแผนวัฒนธรรมไปสู่วัฒนธรรมของสังคมเจ้าของถิ่น (host society) ผู้ศึกษาเชื่อว่าการสร้างหรือการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของผู้หญิงไทยในญี่ปุ่นไม่ได้สร้างใหม่หรือผลิตซ้ำวัฒนธรรมในรูปแบบเดิมอย่างสิ้นเชิง การสร้างหรือผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมนั้นอาจจะแสดงออกมาในรูปแบบของการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่แตกต่างของวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นเข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับที่ สตีเฟน เวอร์โตเวค กล่าวว่าการศึกษการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม มักจะมองวัฒนธรรมในลักษณะของวัฒนธรรมลูกผสม (cultural crolization) วัฒนธรรมพันทาง (cultural hybridity) หรือวัฒนธรรมที่ถูกแปล (translated culture)

ดังนั้นในการศึกษารั้งนี้ จึงนิยามการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หมายถึง การสร้างหรือการผลิตซ้ำประเพณีวัฒนธรรมไทยของผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชายญี่ปุ่น ซึ่งได้แก่ รูปแบบทางวัฒนธรรมไทยที่สร้างหรือผลิตซ้ำโดยผู้หญิงไทย และการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างผู้หญิงไทยและผู้ชายญี่ปุ่น

³ (Bourdieu, Pierre, 1984 อ้างใน http://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_reproduction, 2552)

การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษามีความสนใจศึกษาในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเทศไทย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีสัดส่วนผู้หญิงแต่งงานกับชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก จากการศึกษาของ Teerapol Kulprangthong (2007) พบว่าผู้หญิงที่แต่งงานกับชายชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจากข้อมูลที่ปรากฏในคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2546 ซึ่งศึกษาวิจัยหญิงไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติ ระบุว่าประมาณปี 2546 มีคู่สมรสหญิงชาวไทยกับชาวต่างชาติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนถึง 19,549 คู่ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546; ศิริรัตน์, 2549) และจากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมที่ผ่านมา พบว่า การศึกษาการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมส่วนหนึ่งให้ความสนใจกับลักษณะส่วนบุคคลของผู้แต่งงานข้ามวัฒนธรรม และอธิบายปรากฏการณ์การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมผูกโยงกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ (ศิริรัตน์, 2549; ศุภวัฒนากร วรธนา และชนิษฐา, 2548 และฉิมกมล, 2550) ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จึงมีการศึกษาในประเด็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (cultural reproduction) ซึ่งเป็นแนวทางในการศึกษาการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป และแสดงให้เห็นความหลากหลายของปรากฏการณ์การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม

การศึกษาครั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็นการเพิ่มพูนความรู้ในวงวิชาการเท่านั้น ผู้ศึกษาเชื่อว่าความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การขยายการรับรู้และความเข้าใจของสังคมที่มีต่อปรากฏการณ์การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมในสังคมไทย ซึ่งมักถูกอธิบายผูกโยงกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ และละเลยความซับซ้อนด้านอื่นๆ การเรียนรู้มากขึ้นเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งที่ครอบครัวต่างวัฒนธรรมได้ให้แก่การพัฒนามนุษย์ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดน และการผสมผสานวัฒนธรรมให้เข้ากับสถานการณ์สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้หญิงไทยที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมกับชายญี่ปุ่น

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนของหญิงไทยที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมกับชายญี่ปุ่น

ขอบเขตการศึกษา

การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมในการศึกษานี้หมายถึง คู่แต่งงานระหว่างหญิงไทยและชายญี่ปุ่นที่มีความสัมพันธ์ทางเพศกันโดยมีพิธีกรรมเป็นกลไกคือมีพิธีการแต่งงาน หรือการประกาศให้สังคมรับรู้และยอมรับการได้เสียนั้น เช่น พ่อ แม่ ญาติพี่น้องรับรู้และยอมรับในความสัมพันธ์นั้น ไม่ใช่การเป็นภรรยาลับ ซึ่งการประกาศให้สังคมรับรู้อาจจะรวมถึงการจดทะเบียนสมรส หรือไม่ได้ ซึ่งชายชาวญี่ปุ่นคือ ผู้ชายสัญชาติญี่ปุ่นที่แต่งงานกับหญิงชาวไทยทั้งที่ย้ายมาอยู่ในประเทศไทย และยังอยู่ที่ประเทศเดิมพื้นที่ในการศึกษา คือ ประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น อุดรธานี มหาสารคาม บุรีรัมย์ ประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ เมืองโกเบ (Kobe city) จังหวัดเฮียวโงะ (Hyogo province) เมืองซากุ (Saku city) จังหวัดนากาโนะ (Nagano province) และเมืองเกียวโต (Kyoto city) จังหวัดเกียวโต (Kyoto province)

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หมายถึง การสร้างหรือการผลิตซ้ำประเพณีวัฒนธรรมไทยของผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชายญี่ปุ่น ได้แก่ รูปแบบทางวัฒนธรรมไทยที่สร้างหรือผลิตซ้ำโดยผู้หญิงไทยและการผสมผสานทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนระหว่างผู้หญิงไทยและชายญี่ปุ่น

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. รูปแบบการศึกษา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์ที่มีแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview guide) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ประกอบการสังเกตซึ่งเป็นการศึกษาที่มุ่งศึกษาปรากฏการณ์การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม โดยมีระยะเวลาการศึกษา 2 ปี 1 เดือน

2. **ผู้ให้ข้อมูล** ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้มีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะตรงตามขอบเขตในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 1) ผู้หญิงไทยที่มีการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมกับชายญี่ปุ่น รวมทั้งหมด 20 กรณีศึกษา 2) ครอบครัวของหญิงไทย โดยครอบครัวของหญิงไทย หมายถึง พ่อ แม่ พี่ น้อง และญาติอื่นๆ ของผู้หญิงไทย รวมทั้งหมด 16 กรณีศึกษา (สัมภาษณ์ตัวแทนของครอบครัวหญิงไทย)

3. **การวิเคราะห์ข้อมูล** วิเคราะห์ด้วยการตีความและการพรรณนาตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการอิงแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิด

ผลการศึกษา

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม หมายถึง การสร้างหรือการผลิตซ้ำประเพณีวัฒนธรรมไทยของผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชายญี่ปุ่น ซึ่งได้แก่ รูปแบบทางวัฒนธรรมไทยที่สร้างหรือผลิตซ้ำโดยผู้หญิงไทยและการผสมผสานทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนระหว่างผู้หญิงไทยและผู้ชายญี่ปุ่น รายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบทางวัฒนธรรมไทยที่สร้างหรือผลิตซ้ำโดยผู้หญิงไทย

ผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชายญี่ปุ่นและได้ย้ายไปอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นมีรูปแบบทางวัฒนธรรมไทยที่สร้างหรือผลิตซ้ำ ได้แก่ การทำอาหารไทยหรืออาหารอีสาน การไปทำบุญที่วัดไทยในประเทศญี่ปุ่น การนัดพบปะสังสรรค์ในงานเทศกาลหรือประเพณีไทยต่างๆ การไปใช้บริการในร้านอาหารหรือร้านนวดของไทย การใช้สินค้าที่ผลิตจากประเทศไทย และการรับสื่อต่างๆ ที่เป็นภาษาไทย

1) การทำอาหารไทยหรืออาหารอีสาน

ผู้หญิงไทยที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมที่ย้ายไปอาศัยอยู่กับสามีหรือครอบครัวของสามีที่ประเทศญี่ปุ่นยังคงรักษาวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับเมื่ออยู่ในประเทศไทย แม้ว่าเธอเหล่านั้นจะต้องมีการปรับตัว โดยเฉพาะเรื่องอาหาร และเครื่องแต่งกาย ที่จะต้องกินอาหารแบบญี่ปุ่น และ

การแต่งกายแบบญี่ปุ่น เพราะสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกันออกไปตามฤดูกาล ซึ่งหากเป็นที่ประเทศญี่ปุ่น อากาศจะหนาวมากเมื่อถึงฤดูหนาว แต่การปรับตัวในเรื่องของอาหารการกินนั้น ผู้หญิงไทยมีการปรับตัวไม่มากนัก เนื่องจากเธอเหล่านั้นสามารถที่จะรับประทานอาหารแบบญี่ปุ่นได้ และหากไม่ต้องการรับประทานอาหารญี่ปุ่น ผู้หญิงไทยสามารถที่จะประกอบอาหารไทย หรืออาหารอีสานรับประทานเองได้ โดยเฉพาะเมื่อมีการรวมกลุ่มเฉพาะผู้หญิงไทย จะมีการประกอบอาหารไทยหรืออาหารอีสานรับประทานร่วมกัน เป็นการสังสรรค์และผ่อนคลายในกลุ่มเพื่อนคนไทยที่สนิทสนมและไปมาหาสู่กันในวันหยุด ในบางวันผู้หญิงไทยประกอบอาหารไทยให้กับสามีหรือครอบครัวของสามี ซึ่งสามีชาวญี่ปุ่นหลายกรณีสามารถที่รับประทานอาหารไทยได้ มีบางกรณีที่สามีชาวญี่ปุ่นไม่รับประทานอาหารไทย ผู้หญิงไทยก็จะประกอบอาหารไทยกินเฉพาะตน หรือสังสรรค์กับหมู่เพื่อนเท่านั้น การที่ผู้หญิงไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น ประกอบอาหารไทยหรืออาหารอีสานรับประทานในครอบครัวข้ามวัฒนธรรมนั้น แสดงให้เห็นการผลิตซ้ำวัฒนธรรมไทยอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเมื่อไปอยู่ในต่างแดน ผู้หญิงไทยยังให้ความสำคัญและการรักษาวัฒนธรรมของแผ่นดินมาตุภูมิ

2) การไปทำบุญที่วัดไทยในประเทศญี่ปุ่น

วัดไทยในประเทศญี่ปุ่น เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่บ่งบอกถึงประเพณีและวัฒนธรรมการนับถือศาสนาของชาวไทย ซึ่งส่วนใหญ่ก็นับถือศาสนาพุทธ ผู้หญิงไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นยังคงรักษาวัฒนธรรมความเชื่อเดิมที่เคยมี ผู้หญิงไทยเชื่อว่าการไปวัดเปรียบเสมือนการทำบุญและเป็นกิจวัตรที่พุทธศาสนิกชนพึงกระทำ การทำบุญที่วัดไทยจะทำให้เธอเหล่านั้นปลอดภัยและมีความสุขในดินแดนประเทศพม่า เมื่อผู้หญิงไทยมารวมตัวกันที่วัดไทยจะมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ได้แก่ การนำอาหารมาถวายพระ การฟังเทศน์ การบริจาคทาน (เงิน) การดูแลและทำความสะอาดวัด การปฏิบัติธรรม

พื้นที่ของวัด และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดไทยในประเทศญี่ปุ่น แสดงให้เห็นถึงการผลิตซ้ำวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนของความเชื่อทางศาสนาของผู้หญิงไทย ผู้หญิงไทยบางกรณีที่ไม่ได้ไปวัดไทย แต่ก็ยังคงไปวัดญี่ปุ่นแทน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเชื่อทางศาสนา ยังไม่ได้หายไปจากสายเลือดของผู้หญิงไทย แม้ว่าบางครอบครัวสามีของเธอจะไม่นับถือศาสนาใดเลยก็ตาม

3) การนัดพบปะสังสรรค์ในงานเทศกาลหรือประเพณีไทยต่าง ๆ

ผู้หญิงไทยมีโอกาสดังพบปะสังสรรค์กันในงานเทศกาลต่างๆ ของไทย ได้แก่ งานเทศกาลอาหารไทย งานสงกรานต์ ซึ่งงานเทศกาลประเพณีไทยทำให้ผู้หญิงไทยได้มีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์กันและได้แสดงออกถึงวัฒนธรรมประเพณีไทยอันเป็นวัฒนธรรมของแผ่นดินเกิด เช่น ในงานเทศกาลอาหารไทย จะมีนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานทั้งชาวไทยและชาวญี่ปุ่น ซึ่งภายในงานจะมีการประกอบอาหารต่างๆ ที่เป็นอาหารไทย ในพื้นที่แห่งนี้วัฒนธรรมไทยได้ถูกผลิตซ้ำขึ้นอีกครั้ง และอีกครั้ง แสดงให้เห็นถึงความเป็นกลุ่มคนไทยในประเทศญี่ปุ่น นอกจากนั้นประเพณีสงกรานต์ที่มีในประเทศไทย ก็ได้ถูกนำไปจัดขึ้นที่ประเทศญี่ปุ่น สำหรับผู้หญิงไทยหรือคนไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นนั้น ทราบดีว่าการเล่นสงกรานต์ไม่จำเป็นที่จะต้องกลับมาเล่นที่ประเทศไทยอีกแล้ว เพราะเขาเหล่านั้นได้สร้างพื้นที่ซ้ำทางวัฒนธรรมขึ้นในต่างแดนที่คนเหล่านั้นได้ไปอยู่อาศัย

4) การไปใช้บริการในร้านอาหารหรือร้านนวดของไทย

ผู้หญิงไทยได้สร้างและผลิตซ้ำความเป็นไทย โดยผ่านการไปใช้บริการในร้านอาหารหรือร้านนวดของไทยซึ่งนอกจากผู้หญิงไทยได้สร้างสังคมของเพื่อนคนไทยด้วยกันมากขึ้น มีโอกาสได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนปรึกษาปัญหา หรือนอกจากจะได้มีโอกาสในการปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นแล้ว ยังได้สร้างความเป็นกลุ่มคนไทยขึ้นมา ซึ่งแม้ว่าการไปใช้บริการร้านอาหารหรือร้านนวดของไทยนั้นจะมี

ชาวญี่ปุ่นไปใช้บริการมากกว่าชาวไทย แต่ความเป็นวัฒนธรรมไทยปรากฏให้เห็นตั้งแต่ผู้ให้บริการที่เป็นคนไทย การให้บริการแบบไทย ยิ้มแย้มแจ่มใส การแต่งกายแบบไทย การนวดแบบไทย ไปจนถึงการมีเจ้าของเป็นคนไทย สิ่งเหล่านี้เป็นเหมือนเครื่องยืนยันถึงการผลิตซ้ำวัฒนธรรมความเป็นไทยของผู้หญิงไทยที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรม

5) การอุปโภคหรือบริโภคสินค้าที่ผลิตจากประเทศไทย

แม้ว่าผู้หญิงไทยบางกรณีศึกษาจะย้ายไปอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นเป็นระยะเวลาาน แต่ผู้หญิงไทยยังอุปโภคหรือบริโภคสินค้าที่ผลิตจากประเทศไทยหลายอย่าง เช่น ยา ครีมบำรุงผิว เครื่องสำอาง เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นได้ว่าการผลิตซ้ำวัฒนธรรมไทยเกิดขึ้น ผ่านการใช้สินค้าที่ห่อของประเทศไทย หรือผลิตในประเทศไทย แม้ว่าจะมีผลิตภัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่นที่เหมือนกันแต่ผู้หญิงไทยยังคงใช้สินค้าหลายอย่างเหมือนกับที่ตนเองเคยใช้ในประเทศไทย โดยครอบครัวหรือญาติพี่น้องที่ประเทศไทยจะเป็นคนส่งสินค้าไปให้ หรือผู้หญิงไทยซื้อเองเมื่อกลับมาเยี่ยมเยือนครอบครัวหรือเครือญาติที่ประเทศไทย

6) การรับสื่อต่างๆ ที่เป็นภาษาไทย

ผู้หญิงไทยก็ยังคงรับสื่อต่างๆ ที่เป็นภาษาไทย ได้แก่ หนังสือ อินเทอร์เน็ต เพลง และโทรทัศน์ ซึ่งผู้หญิงไทยกลุ่มนี้จะนำข่าวสารที่ได้จากสื่อต่างๆ มาเล่าให้กันและกันฟัง แลกเปลี่ยนทัศนคติ และรับรู้เรื่องราวจากประเทศไทย นอกจากเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันแล้ว ยังเปรียบเสมือนว่าผู้หญิงไทยกลุ่มนี้ได้ยกสังคมไทยมาไว้ยังอีกพื้นที่หนึ่ง ซึ่งการผลิตซ้ำแนวคิดและการดำรงชีวิตแบบไทยก็จะถูกส่งผ่านไปยังสมาชิกใหม่ในครอบครัวต่างวัฒนธรรมด้วย

7) การส่งเงินกลับบ้าน ผู้หญิงไทยที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมส่วนใหญ่ส่งเงินกลับบ้านให้ครอบครัวเดิมที่ประเทศไทย การส่งเงินกลับบ้านเป็นการผลิตซ้ำวัฒนธรรมนามธรรม ซึ่ง Mary Elizabeth Mill (2535

อ้างใน ทองทิพย์, 2541) เห็นว่าเป็นบรรทัดฐานของครอบครัวของชนบทอีสานโดยทั่วไป โดยครอบครัวและสังคมให้การอบรมหรือการมอบหน้าที่ให้ลูกผู้หญิงมีความรู้เรื่องการบ้าน การเรือน ดูแลสมาชิกในครอบครัว ความคาดหวังของพ่อแม่ที่มีต่อลูกค่อนข้างจะเพ็งเล็งไปที่ลูกสาวมากกว่าลูกชาย เมื่อออกจากบ้านเพื่อหางานทำในต่างถิ่นมาตรฐานของลูกสาวที่ดีคือต้องส่งรายได้ส่วนหนึ่งให้กับครอบครัว ซึ่งถ้าเป็นลูกชายแล้วพ่อแม่ในครอบครัวอีสานจะไม่ค่อยคาดหวังเพราะลูกชายจะตอบแทนพ่อแม่ด้วยการบวชทดแทนบุญคุณ ซึ่งลูกสาวไม่มีโอกาสจะทำได้เช่นนั้น ในกรณีที่ลูกชายไปทำงานก็ขอให้เลี้ยงตัวเองได้ไม่มารบกวนพ่อแม่ก็พอใจแล้ว ซึ่งประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นคุณค่าและความเชื่อทางประเพณีที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย (ทองทิพย์, 2541) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพ่อแม่คาดหวังให้ลูกสาวแสดงบทบาทการผลิต และบทบาทในการทะนุบำรุงสมาชิกในครอบครัวมากกว่าลูกชาย ดังนั้นผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับผู้ชายญี่ปุ่นซึ่งย้ายไปอยู่ในประเทศญี่ปุ่น จึงยังคงส่งเสียครอบครัวเดิมในประเทศไทย ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำวัฒนธรรมความกตัญญู และการผูกติดกับพื้นที่ภายในครอบครัวของผู้หญิงที่มีมากกว่าผู้ชาย

2. การผสมผสานทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดน (Transnational of acculturation)

การผสมผสานทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดนในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้หมายถึง การผสมผสานทางวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมญี่ปุ่นเข้าด้วยกันของผู้หญิงไทยที่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมกับชายญี่ปุ่น ทั้งวัฒนธรรมรูปธรรม และวัฒนธรรมนามธรรม

ในปัจจุบันทุก ๆ การแต่งงาน วิถีชีวิต ค่านิยม วิถีในการคิดและการสื่อสาร พิธีกรรมและการดำเนินชีวิตประจำวันที่แตกต่างกัน ถูกทำให้พอดีเข้าด้วยกันในโลกของครอบครัวเดียว ในกรณีของการแต่งงานสองชนชาติหรือสองวัฒนธรรม สิ่งนี้หมายความว่าคู่ทั้งสองต้องประสบความสำเร็จใน “การสร้างความเป็นจริงระหว่างวัฒนธรรมใหม่” (Hardach-Pinke, 1998

อ้างใน อลิซาเบธ เบค-เกอร์นส์เฮม, 2550; วารุณี (ผู้แปล), 2550) สร้าง “ชีวิตโลกระหว่างวัฒนธรรมหรือ “วัฒนธรรมครอบครัวสองชนชาติ” (Scheibler, 1992 อ้างใน อลิซาเบธ เบค-เกอร์นส์เฮม, 2550 ; วารุณี (ผู้แปล), 2550) พวกเขาประพติดัวภายในพื้นที่ซึ่งแทบจะไม่มีโครงสร้างทางสังคมมาก่อน เมื่อโลกที่แตกต่างกันสองโลกพบกันภายในพื้นที่นั้น ในสถานการณ์ที่ไม่มีการเตรียมการและไม่มีการเกณฑ์ที่แน่ชัดนี้ คนทั้งคู่ต้องทำการจัดใหม่ด้วยตัวของพวกเขาเอง (Scheibler, 1992 อ้างใน อลิซาเบธ เบค-เกอร์นส์เฮม, 2550; วารุณี (ผู้แปล), 2550) ดังนั้น การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมของหญิงไทยและชายญี่ปุ่นก็เป็นลักษณะของวัฒนธรรมครอบครัวสองชนชาติ ซึ่งคู่แต่งงานจะต้องมีการผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมญี่ปุ่นเข้าด้วยกัน ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น การกิน การแต่งกายและวัฒนธรรมนามธรรม เช่น ศิลปะและดนตรี ภาษา ความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา ประเพณี⁴

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ศึกษาในประเด็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดน ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม และวัฒนธรรมนามธรรม ซึ่งครอบครัวของคู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมของวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมญี่ปุ่นเข้าด้วยกัน แม้ว่าคู่แต่งงานที่อาศัยอยู่ต่างพื้นที่ ก็ยังปรากฏว่ามีการผสมผสานทางวัฒนธรรมของวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมญี่ปุ่นเข้าด้วยกัน เช่นเดียวกับคู่แต่งงานที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ด้วยเหตุผลที่ว่าในปัจจุบันโลกของคู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมถูกลดลงให้ใกล้กันเหมือนเป็นพื้นที่และเวลาเดียวกัน เพราะเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ ที่ก้าวหน้า โดยคู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม ดังนี้

⁴ นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่แบ่งประเภทของวัฒนธรรม ออกเป็น 2 ประเภทคือ วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (material culture) เป็นวัฒนธรรมรูปธรรม และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (non-material culture) เป็นวัฒนธรรมนามธรรม (สมศักดิ์, 2528: 16)

1) วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การกิน การแต่งกาย

การกิน อาหารไทยและอาหารญี่ปุ่นอาจจะถูกจัดตั้งขึ้นบนโต๊ะอาหารพร้อมกัน และลูกๆ ของคู่แต่งงานก็เลือกได้ว่าต้องการที่จะกินอาหารแบบใด ซึ่งหากคู่แต่งงานอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น อาหารญี่ปุ่นก็กลายเป็นตัวเลือกหลักที่ครอบครัวจะประกอบอาหารเพื่อรับประทาน แต่หากคู่แต่งงานอาศัยอยู่ในประเทศไทย อาหารไทยก็เป็นตัวเลือกหลักที่ครอบครัวจะประกอบอาหารเพื่อรับประทานเช่นกัน แม้ว่ารสชาติ วัตถุดิบ หรือวิธีการประกอบอาหารที่แตกต่างกันของอาหารไทยและอาหารญี่ปุ่น แต่ความแตกต่างนี้ไม่ได้สร้างปัญหาให้กับครอบครัวข้ามวัฒนธรรมมากนัก คู่แต่งงานสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับการกินที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะผู้หญิงไทยที่ไปอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นนั้น สามารถที่จะปรับตัวได้กับการรับประทานหรือประกอบอาหารญี่ปุ่นเป็นอย่างดี ซึ่งในบางโอกาสที่สามีชาวญี่ปุ่นมาเยี่ยมเยือนครอบครัวชาวไทยและไม่สามารถจะรับประทานอาหารไทยได้ ก็จะแก้ไขปัญหาด้วยการประกอบอาหารญี่ปุ่นให้รับประทานหรือซื้ออาหารญี่ปุ่นมาจากห้างสรรพสินค้า

การแต่งกาย การแต่งกายสำหรับผู้หญิงไทยที่ย้ายไปอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นนั้นไม่ได้เป็นปัญหามากนัก ผู้หญิงยังคงแต่งกายตามสมัยนิยม และตามสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้สภาพอากาศในฤดูหนาว ผู้หญิงไทยบางกรณีศึกษาไม่อยากจะอยู่ญี่ปุ่นเลยเมื่อฤดูหนาวมาเยือน โดยให้เหตุผลว่าเพราะอากาศที่หนาวมาก การใช้ชีวิตลำบาก ไม่สามารถที่จะทำอะไรได้สะดวกเลย ต้องนอนอยู่ในห้อง เมื่อกลับมาประเทศไทยผู้หญิงไทยก็แต่งกายให้เข้ากับสมัยนิยมที่ประเทศไทยเช่นเดียวกัน ดังนั้น การแต่งกายจึงไม่ได้สร้างความแตกต่างภายในครอบครัวข้ามวัฒนธรรมเลย

2) วัฒนธรรมนามธรรม ได้แก่ ศิลปะ และดนตรี ภาษา ความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา ประเพณี

ศิลปะและดนตรี บุตรที่เกิดในครอบครัวข้ามวัฒนธรรมจะรับรู้ศิลปะและดนตรีจากทั้งวัฒนธรรมญี่ปุ่นของบิดา (ชายญี่ปุ่น) และวัฒนธรรมไทยของ

มารดา (หญิงไทย) เพราะบิดาและมารดายังคงมีพฤติกรรม มีความชื่นชอบด้านศิลปะและดนตรีซึ่งอิงกับวัฒนธรรมเดิมของตนเอง ดังนั้นบุตรของทั้งคู่จึงเป็นผู้ที่เลือกและรับเอาศิลปะและดนตรี ของทั้งสองวัฒนธรรมไว้อย่างกลมกลืน นอกจากนั้นคู่แต่งงานก็ให้อิสระต่อความชื่นชอบและรสนิยมในด้านศิลปะและดนตรีของกันและกัน

ภาษา ในระยะแรกที่ย้ายไปอยู่ในประเทศญี่ปุ่นนั้น ผู้หญิงไทยจะมีความกดดันอย่างมาก ที่จะสื่อสารให้สามีหรือครอบครัวของสามีเข้าใจและรับรู้ถึงความหมาย วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของเรื่องราวที่ต้องการสื่อสาร การเรียนภาษาญี่ปุ่นจึงเป็นทางออกของการแก้ไขปัญหา ทั้งการเรียนในโรงเรียนสอนภาษาญี่ปุ่น และการเรียนโดยให้สามีสอนเอง ในครอบครัวของคู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมมีการผสมผสานการใช้ภาษาอย่างชัดเจน ทั้งภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น โดยเฉพาะการสนทนาในชีวิตประจำวัน ที่บุตรของคู่แต่งงานจะเรียนรู้ทั้งสองภาษาจากการสนทนากับบิดาและมารดา บางกรณีศึกษาอาจจะส่งบุตรไปเรียนในโรงเรียนที่มีการสอนภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น โดยเฉพาะบุตรของคู่แต่งงานที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย หากทั้งคู่อาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น การเรียนรู้ภาษาไทยของบุตรมีเพียงช่องทางของการเรียนจากการสอนของมารดา ที่จะใช้สื่อต่างๆ ที่เป็นภาษาไทยในการสอนหรือการพูดภาษาไทยกับบุตรของตน ทั้งนี้บุตรของคู่แต่งงานที่อาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นจึงมีโอกาสน้อยที่จะเรียนรู้และเข้าใจภาษาไทย

ผู้หญิงไทยต้องการจะให้บุตรของตนเองได้เรียนรู้ทั้งภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น เพราะมีความจำเป็นหากมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ในอนาคต ทั้งนี้ผู้หญิงไทยกล่าวว่า สิทธิในการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัยจะเป็นของบุตรเมื่อเขาเหล่านั้นเติบโตขึ้น และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

นอกจากภรรยาชาวไทยที่เรียนภาษาญี่ปุ่นแล้วสามีชาวญี่ปุ่นก็ได้เรียนรู้ภาษาไทยเช่นเดียวกัน ชายญี่ปุ่นหลายกรณีสามารถที่จะสื่อสารภาษาไทยกับภรรยาได้เป็นอย่างดี และมีความกระตือรือร้นที่จะ

เรียนรู้ภาษาไทย นอกจากนั้นคู่แต่งงานยังใช้ภาษา กลางเพื่อการสื่อสารระหว่างกันและกันในบางครั้ง คือ ภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะในช่วงระยะแรกของการคบหาที่ทั้งคู่ยังไม่ได้เรียนรู้ภาษาของแต่ละฝ่าย จะสื่อสารกันด้วยภาษาอังกฤษเป็นหลัก

ความเชื่อ ความเชื่อเดิมที่เคยมีของผู้หญิงไทยเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ในชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปเลยเมื่อเธอได้ย้ายมาอยู่ในประเทศ ญี่ปุ่น แม้ว่าวิถีชีวิตเดิมเปลี่ยนแปลงไป แต่ความเชื่อ ต่างๆ ที่มีอยู่ก็คงเดิม โดยเฉพาะ ความเชื่อในเรื่อง ความกตัญญู การตอบแทนบุญคุณของบิดามารดา ความเชื่อในเรื่องของการทำดี บาปกรรม

ค่านิยม ค่านิยมที่มีมาจากพื้นฐานวัฒนธรรม เดิมของคู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรม คือค่านิยมในการ ใช้ชีวิตของคู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมมีทั้งที่เหมือนกัน และแตกต่างกัน โดยคู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมต้อง อาศัยการเรียนรู้และความเข้าใจกันและกันอย่างมาก เพื่อให้สามารถนำมาปรับใช้กับครอบครัวของตนเอง เช่น การทำงานนอกบ้านของภรรยา คู่แต่งงานบาง กรณศึกษาสามีไม่เห็นด้วยกับการที่ภรรยาต้องทำงาน นอกบ้าน สามีอยากให้ภรรยาเป็นแม่บ้านอย่างเดียว ในขณะที่ภรรยาเองต้องการทำงานนอกบ้าน เพื่อจะได้ ไม่อยู่บ้านอย่างเดียว ไม่เหงาจนเกินไป หรือค่านิยม ชายเป็นใหญ่ของประเทศญี่ปุ่นเดิม ที่ภรรยามีหน้าที่ ต้องดูแลปรนนิบัติสามี งานบ้านทุกอย่างคนที่จัดการ คือภรรยา แต่ภรรยาชาวไทยบางคนที่มีค่านิยมใน เรื่องของความเท่าเทียมและคิดว่าเรื่องต่างๆ ภายใน ครอบครัวทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันซึ่งคู่แต่งงานก็ต้อง มีการคุยกันและปรับเปลี่ยน ผสมผสานความต้องการ ให้ลงตัว เพื่อที่จะประคับประคองครอบครัวต่อไป และให้คนสองคนที่มีค่านิยมที่แตกต่างกัน อยู่ร่วมกัน ได้อย่างไม่มีปัญหาหรือมีปัญหาน้อยที่สุด

ศาสนา ผู้หญิงไทยยังคงนับถือศาสนา เหมือนเช่นเดิมที่เคยนับถือเมื่อก่อนแต่งงานกับชาย ญี่ปุ่น ซึ่งก็คือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจากที่กล่าว มาข้างต้นจะพบว่าผู้หญิงไทยมีกิจกรรมในประเทศ ญี่ปุ่นคือการไปวัดไทยในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเธอเหล่านั้นยังคงมีความเชื่อและนับถือศาสนา

เห็นว่าเธอเหล่านั้นยังคงมีความเชื่อและนับถือศาสนา พุทธอยู่แม้ว่าจะอยู่ห่างไกลจากสังคมเดิมเพียงใด ดังนั้นสามีและครอบครัวของสามีจึงได้เรียนรู้และเข้าใจ สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้ บุตรที่เกิดขึ้นในครอบครัว ข้ามวัฒนธรรมเรียนรู้วัฒนธรรมทางศาสนาฝ่าย มารดาโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนาเช่นเดียวกัน ซึ่งผู้หญิงไทยจะฝึกให้บุตรของเธอได้ไปวัดด้วยเมื่อ อยู่ในวัยที่เหมาะสม

ประเพณี ผู้หญิงไทยให้ความสำคัญกับ ประเพณีไทยที่จัดขึ้นที่ประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ ประเพณี สงกรานต์ งานเทศกาลอาหารไทย ซึ่งประเพณีเหล่านี้ ถูกถ่ายทอดไปยังสามีและลูกของเธอเหล่านั้นด้วย ในขณะเดียวกันประเพณีที่สำคัญของชาวญี่ปุ่น ก็ได้ ถูกถ่ายทอดมายังภรรยาชาวไทยเช่นเดียวกัน

สรุปผลการศึกษา

รูปแบบทางวัฒนธรรมที่สร้างหรือผลิตซ้ำ วัฒนธรรมโดยผู้หญิงไทย ได้แก่ การทำอาหารไทย หรืออาหารอีสาน การไปทำบุญที่วัดไทยในประเทศญี่ปุ่น การนัดพบปะสังสรรค์ในงานเทศกาลหรือประเพณี ไทยต่างๆ การไปใช้บริการในร้านอาหารหรือร้านนวด ของไทย การอุปโภคหรือบริโภคสินค้าที่ผลิตจาก ประเทศไทย และการรับสื่อต่างๆ ที่เป็นภาษาไทย

แม้ว่าวัฒนธรรมต่างๆ ที่กล่าวมาจะถูกผลิตซ้ำ ขึ้นในต่างพื้นที่ มีทั้งความเหมือนและความแตกต่าง ออกไปจากความเป็นท้องถิ่นเดิม แต่ผู้หญิงไทยก็ ตระหนักดีว่า วัฒนธรรมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้าง ขึ้นใหม่หรือผลิตซ้ำ บนพื้นที่แห่งใหม่ ไม่ใช่สิ่งที่เกิด ขึ้นจริงบนพื้นที่จริงที่น่าจะดำรงอยู่ (ประเทศไทย) สำนึกของการเป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งในประเทศพังกัง ยังเกิดขึ้นเสมอ และการได้รับประทานอาหารไทย ได้ใช้สินค้า สิ่งของจากประเทศไทย ทำให้เธอเหล่านั้น ยังระลึกถึงว่าสิ่งเหล่านั้นคือไทย ไม่ใช่ญี่ปุ่น แม้เธอจะ อาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นมานานเพียงใด เธอเหล่านั้น ยังคงสำนึกถึงความเป็นตัวตนว่าเธอคือคนไทย

ครอบครัวของคู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมของวัฒนธรรมไทยและ

วัฒนธรรมญี่ปุ่นเข้าด้วยกัน ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การกิน การแต่งกาย และวัฒนธรรมนามธรรม ได้แก่ ศิลปะและดนตรี ภาษา ความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา ประเพณี แม้ว่าคู่แต่งงานที่อาศัยอยู่ต่างพื้นที่ ก็ยังปรากฏว่ามีการผสมผสานทางวัฒนธรรมของ วัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมญี่ปุ่นเข้าด้วยกัน เช่นเดียวกับคู่แต่งงานที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ด้วยเหตุผลที่ว่าในปัจจุบันโลกของคู่แต่งงานข้าม วัฒนธรรมถูกย่อลงให้ใกล้กันเหมือนเป็นพื้นที่และเวลา เดียวกัน ด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ ที่ก้าวหน้า

ความแตกต่างด้านทางวัฒนธรรมความเชื่อ ค่านิยม และศาสนา ของคู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรม ทำให้ทั้งคู่ต้องผสมผสานทางวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีปัญหา บุตรที่เกิดจากครอบครัว ข้ามวัฒนธรรมเป็นผลผลิตของการผสมผสานทาง วัฒนธรรมของบิดามารดาที่แตกต่างกันอย่างลงตัว

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

คู่แต่งงานข้ามวัฒนธรรมมีการผสมผสาน ทางวัฒนธรรมของวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรม ญี่ปุ่นเข้าด้วยกัน ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม และ วัฒนธรรมนามธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศิริรัตน์ (2549) และ นิชกมล (2550) ที่พบว่า มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของคู่แต่งงานข้าม วัฒนธรรมในระดับหนึ่ง เกิดการเปลี่ยนทางสังคม และวัฒนธรรมในหลายด้าน ทั้งนี้การปรับตัวของ ผู้หญิงไทยในบางประเด็นอาจจะแตกต่างไป

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของผู้หญิงไทย ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมนามธรรมและรูปธรรมแสดงให้เห็น การรักษาความเป็นไทยในพื้นที่วัฒนธรรมของ ต่างชาติต่างภาษา แสดงให้เห็นการต่อรองทางความ หมายของพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ผู้หญิงไทยได้สร้างขึ้น และแสดงออกผ่านรูปแบบทางวัฒนธรรมต่างๆ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ จากโครงการวิจัย Cross-cultural Marriage and East

Asian Community, Faculty of letters, Kobe University, Japan. ภายใต้ทุนของ Japan Society for the Promotion of Science (JSPS) และศูนย์วิจัย พหุลักษณะสังคมกลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอขอบพระคุณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ได้สนับสนุน ทุนผู้ช่วยสอนและทุนเผยแพร่ผลงานวิทยานิพนธ์ รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ช่วยทำให้งานวิจัยสำเร็จ ลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- จิรัฐณี เสนาคำ. 2549. มานุษยวิทยาข้ามพรมแดน. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- นิชกมล วานิชชัง. 2550. การแต่งงานข้ามชาติของ สตรีกับการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อครอบครัว และชุมชน ในจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนา สังคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทองทิพย์ สุนทรชัย. 2541. ผู้หญิงอีสานกับการย้ายถิ่น ผลกระทบต่อครอบครัวและชุมชน. ใน ธารจักร เย็นบำรุง (บรรณาธิการ). ผู้หญิง อีสาน: ทางเลือก ศักยภาพ และแนวทางการ พัฒนา. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. 2549. การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ของผู้หญิงในชนบทในจังหวัดอุดรธานี. ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขา สังคมวิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศุภวัฒนากร วงศ์ธนวสุ, วรรณภา นิवासวัต และ ขนิษฐา นันทบุตร. 2548. รายงานวิจัย เรื่องผลกระทบของการแต่งงานข้ามชาติที่มี ต่อสถาบันครอบครัวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ.].
- สนิท สมัครการ. 2542. การเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรมกับการพัฒนาของสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โครงการ ส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2528. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม: แนวทางศึกษาวิเคราะห์และวางแผน. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุพัตรา สุภาพ. 2541. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2546, 3 มีนาคม). วิจัยหญิงไทยที่สมรสกับชาวต่างชาติ. คม ชัด ลึก, หน้า 1 และ 13.
- อลิซาเบธ เบค-เกอร์นส์เฮม. 2550. ครอบครัวในความหมายใหม่: การค้นหาวิถีชีวิตแบบใหม่. (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- Kulprangthong, Teerapol. 2007. Marriage in Japan between Thai and Japanese: A Living Strategy for Thai Women. In Journal of the Graduate School of letters. Hokkaido University. (2); 89-102.
- Wikipedia, the free encyclopedia. Cultural_reproduction. http://en.wikipedia.org/wiki/Cultural_reproduction, 2552.